

1) заходи, що підвищують труднощі здійснення злочину (наприклад, ускладнення доступу до злочинної мети; відволікання правопорушників; обмеження сприятливих злочину факторів);

2) заходи, що підвищують ризик при вчиненні злочину (офіційне спостереження поліції в будинках і на вулиці; використання технічних пристроїв, телевізійних камер і ін.);

3) заходи, що зменшують вигоду від вчинення злочину (фізичне видалення потенційних об'єктів) [1, с.136].

Крім того, у деяких випадках досить ефективними є заходи профілактики з опорою на громадськість (індивідуальна робота з потенційним правопорушником, вирішення сімейних конфліктів, робота в школі, працевлаштування звільнених з місць позбавлення волі й ін.).

Важливою задачею залишаються загальне попередження (соціальні заходи) і рання профілактика, спрямовані на ліквідацію причин злочинів, пов'язаних з особистістю злочинця й умовами життя людей.

Список літератури: 1. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования: Учеб. пособие. М, 1998. 2. Головкин Б.М. Криминологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері. Х., 2004. 3. Коростелева О. Решив привести в дом новую «любимую женщину», отец двоих детей за 500 долларов заказал свою супругу приятелю // Факты и комментарии, 15.02.2003. 4. Антонов-Романовский Г.В. Социальные аспекты криминального насилия и национальная безопасность // В сб.: Социальные конфликты: экспертиза, прогнозирование, технологии разрешения. Вып. 8. М., 1995. 5. Зелінський А.Ф. Криминологія. Начальний посібник. Х., 2002. 6. Терех Н. Из поколения в поколение взрослые члены семьи насиловали... своих детей и внуков // Факты и комментарии. №11, 23.01.2004

Надійшла до редколегії 24.09.04

О.В. Мельник

СУТНІСТЬ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВИМАГАНЬ

Згідно зі ст.1 Закону України «Про прокуратуру» прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами й організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Прокурорський нагляд, як вірно зазначає О.О. Шандула, є однією з форм державної діяльності, мета якої – забезпечення точного і однакового розуміння й застосування законів [1, с.169].

Однак, будучи одним із засобів забезпечення режиму законності в нашій країні, прокурорський нагляд, в свою чергу, вимагає цілої системи взаємодіючих і доповнюючих один одного заходів, які тільки у своїй сукупності забезпечують соціальну ефективність. Без доповнюючих один одного, чітко діючих, достатньо повних і досконалих економічних, політичних, ідеологічних, організаційних і правових заходів, як підкреслювала Т.Н. Добровольська, досягнення завдань, накладених на прокуратуру не можливо [2, с.53].

Теоретична розробка проблем прокурорського нагляду відіграє чималу роль у здійсненні завдань, що впливають із поліпшення прокурорського нагляду – однієї з важливих гарантій дотримання законності, захисту прав та законних інтересів.

У науковому плані прокурорський нагляд є системою особливих правових відносин, тобто суспільних зв'язків, що виникають між прокуратурою, службовими особами і громадянами, на яких поширюються її наглядові функції у зв'язку із застосуванням, виконанням і дотриманням норм права.

Завдання кримінального судочинства є загальними для всіх правоохоронних органів, на які законом покладений обов'язок боротьби зі злочинністю. Успішно боротися зі злочинністю означає повністю реалізувати принцип невідворотності покарання винних у вчиненні злочину і недопущення можливості притягнення до відповідальності невинних; розкривати кожний злочин, щоб ні один злочинець не unik відповідальності; добиватися повного відшкодування матеріальної шкоди, спричиненої злочинцем; це означає – посилити прокурорський нагляд за неухильним дотриманням органами дізнання та досудового слідства вимог кримінально-процесуального законодавства про припинення і попередження злочинів, встановлення і усунення причин та умов, що їм сприяють; повним, всебічним і об'єктивним розслідуванням будь-якої кримінальної справи.

Прокуратура вирішує ці завдання в специфічних формах, що відрізняються за своєю юридичною природою від процесуальних форм, властивих іншим органам. Форми, у яких діє прокурор, визначаються сутністю прокурорського нагляду, і є різними в окремих стадіях кримінального судочинства.

Вирішальне значення має досудове розслідування кримінальних справ про вимагання, тому що саме в цій стадії в основному розкривається злочин. Правильна організація досудового слідства визначає ефективність судового процесу, гарантує права осіб, притягнутих до участі в кримінальному судочинстві. Від того, наскільки швидко буде встановлена подія злочину, викриті злочинці, припинена їх злочинна діяльність, залежить успіх боротьби зі злочинністю в цілому.

Ефективність прокурорського нагляду забезпечується своєчасною перевіркою ходу слідства, дачею вказівок про напрямки слідства, особистою участю у провадженні окремих слідчих дій, своєчасним розглядом скарг на дії слідчого.

Доцільною була б участь прокурора в окремих етапах досудового слідства, наприклад, при пред'явленні обвинувачення, при пред'явленні обвинувачуваному матеріалів справи для ознайомлення. Це буде сприяти зміц-

нення законності на досудовому слідстві, усуненню можливих помилок слідчого, підвищенню ефективності прокурорського нагляду.

Якщо спробувати дати загальну характеристику кримінально-процесуальних відносин, що виникають в процесі досудового слідства між слідчим і прокурором, то їх можна було б визначити як співробітництво в ім'я досягнення єдиної мети – розкриття злочину й притягнення винних до відповідальності.

Згідно з нормами кримінально-процесуального законодавства, вся повнота відповідальності за якість і ефективність досудового слідства покладена на слідчого; прокурорський нагляд за слідством стосується всіх сторін розслідування і може здійснюватися різними передбаченими законом засобами, у тому числі і шляхом особистого проведення окремих слідчих дій; вказівки прокурора можуть стосуватись всіх питань розслідування вимагання, у тому числі й напрямків слідства.

Прокурор несе відповідальність за ті дії, які він особисто здійснює, за вказівки, які дає слідчому. Прокурорський нагляд за розслідуванням вимагання повинний бути поставлений так, щоб він не зводився до дріб'язкової опіки над слідчим, а також не носив характеру стороннього спостереження.

Прокурор завжди повинен бути обізнаний про хід досудового слідства й ефективність виконаних окремих слідчих дій. Виконуючи свій конституційний обов'язок, з метою правильного спрямування досудового слідства на якісне і своєчасне розслідування злочинів, він зобов'язаний постійно наглядати за забезпеченням повноти і всебічності слідства, його об'єктивністю, попереджати й припиняти слідчі дії, що суперечать закону.

Особливості взаємовідносин між слідчим і прокурором полягають в тому, що слідчий у процесуальному плані займає підлегле стосовно прокурора становище, але разом з тим він процесуально незалежний і вправі оскаржити будь-яку невірну, на його думку, вказівку прокурора.

Взаємини між прокурором і слідчим повинні завжди проходити у формі процесуальних відносин, що є умовою підвищення відповідальності кожного з них, забезпечення самостійності слідчого при збереженні наглядової ролі прокурора.

Точне дотримання закону, відповідно до якого на слідчому лежить обов'язок провадження досудового слідства, а на прокуророві – здійснення нагляду за законністю дій слідчого, чітке розмежування функцій слідчого й прокурора мають за мету забезпечення ефективності діяльності як слідчого, так і прокурора.

Особливості прокурорського нагляду за розслідуванням вимагань пов'язані з тим, що вимагання як злочин є одним із найбільш суспільно небезпечних порушень закону, і тому на прокурора покладений обов'язок вживати заходів, щоб жоден злочин не залишився нерозкритим, ні один злочинець не уник відповідальності.

Безпосереднє провадження слідства по розслідуванню цих злочинів є функцією органів дізнання і досудового слідства. Однак, оскільки ця діяльність спрямована на виявлення небезпечних правопорушень і суттєво впливає на законні права та інтереси громадян, вона регламентована кри-

мінально-процесуальним законодавством, а прокурору надані особливі повноваження щодо нагляду за нею.

Сутність прокурорського нагляду в кримінальному судочинстві визначає характер наданих прокурору повноважень. Саме вони дозволяють своєчасно вживати заходів до усунення порушень закону [3, с.214].

Одним із завдань досудового слідства є припинення і запобігання вчиненню злочинів; їх швидке розкриття; об'єктивне, всебічне і повне дослідження всіх обставин справи, що підлягають доказуванню; встановлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, а також вжиття заходів щодо їх усунення.

Сувору відповідність вимогам закону актів і дій всіх учасників відносин, що виникають у зв'язку з провадженням досудового слідства і є предметом прокурорського нагляду за дотриманням законів при розслідуванні вимогань.

Використовуючи свої права, прокурор фактично здійснює процесуальне керівництво діяльністю слідчих і органів дізнання, вникає в сутність розслідування і повинен домагатися фактичного виконання завдань цієї стадії кримінального процесу.

Це положення є вихідним для правильного вирішення багатьох питань, що стосуються прокурорського нагляду за розслідуванням вимогань, оскільки ефективність нагляду, що здійснюється прокурором, тісно пов'язана з ефективністю розслідування.

Побудова й функціонування системи прокурорського нагляду відбувається на основі врахування закономірностей. Тому вдосконалювання прокурорського нагляду за досудовим слідством вимагає вивчення закономірностей розслідування.

Рекомендації з організації й методики прокурорського нагляду на різних ділянках, як і за розслідуванням у цілому, повинні передбачати визначену систему дій. Саме тоді, коли прокурорський нагляд здійснюється за продуманою і прийнятою з урахуванням конкретних умов системою, він є найбільш ефективним. І, навпаки, недостатньо упорядкована, а тим більше хаотична, безсистемна діяльність прокурора знижує ефективність його нагляду за додержанням законів у державі.

Список літератури: 1. Організація судових та правоохоронних органів (навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти І.Є. Марочкін, В.В. Афанасьєв, В.С. Бабкова та інші / За ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сібільової, О. М. Толочко. Х., 2000. 2. Добровольская Т.Н. Прокурорский надзор как одно из средств обеспечения социалистической законности // Совершенствование прокурорского надзора в СССР. 4 М., 1973. 3. Звирбуль В.К. Прокурорский надзор в уголовном судопроизводстве // Совершенствование прокурорского надзора в СССР. М., 1973.

Надійшла до редколегії 11.10.04